

CEĻĀ UZ NACIONĀLU VALSTI

Gvido Straube, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte

*Kad pienāks latviešiem tie laiki,
Ko citas tautas tagad redz ...*

Šajās daudziem vēl kopš skolas gadiem pazīstamajās Jāņa Ruģēna dzejas rindās ir izteikta tā vēlme, kas acīmredzot dzejniekā un viņa laikabiedros bija jau nobriedis auglis. Te ir runa par latviešiem kā kopību, kas jau nonākuši pie noteiktas nacionālās pašapziņas un izvirza pretenzijas pēc jaunām kvalitatīvām vērtībām savai – vēl gan ļoti jaunajai – nācijai. Jau krietni mazāk būs to, kas J.Ruģēnu identificēs ar tādu savdabīgu parādību kā hernhūtiešu brāļu draudzi, kas kā kustība kopš 18.gs. 30.gadiem bija norisinājusies daļā Vidzemes un atstājusi vēl šodien samērā viegli atrodamas pēdas mūsu mentalitātē, kultūrā, sadzīvē, valodā. Un ļoti reti dzirdēsim, ka Latvijas valstiskuma idejas saknes būtu jāmeklē pusotru gadsimtu pirms 1905.gada revolūcijas pie tiem pašiem brāļu draudzes pārstāvjiem. Šajā sakarā parasti tiek piesaukta gan nacionālā atmoda 19.gadsimta otrajā pusē ciešā kopsakarībā ar jaunlatviešiem, tomēr īsti šī shēma, kas pamatā pārņemta no Rietumeiropas, nedod pārliecinošu atbildi un Latvijas vēsturei nav īsti ērti šajā Prokrusta gultā. Acīmredzot jāņem vērā divas specifiskas iezīmes mūsu nācijas veidošanās procesa modelēšanā, un proti – jārespektē tas, ka latvieši, līdzīgi poļiem, igauņiem, ukraiņiem, somiem un īriem veidoja tā sauktās „nepilnvērtīgās” jeb nedominantās etniskās grupas, kurām, kā norāda Vācijā dzīvojošā latviešu izcelsmes vēsturniece Kristīne Volfarte, „pirmkārt, ... nebija savas nepārtrauktas politiskās suverenitātes, otrkārt, daļai no tām nebija pilnīgas sociālās struktūras – tām trūka savas etniski identiskas elites, treškārt, tām nebija nepārtrauktas rakstiskās kultūras tradīcijas.”¹ Paraleli šim apstāklim vērā būtu jāņem arī cits moments, un proti – vēsturnieki atsevišķos gadījumos runā arī par „aizkavējušos nāciju”.² Pamatā šis termins ir konstruēts Vācijai, tomēr samērā atbilstošs ir arī Latvijas gadījumam, jo atsevišķas norises ir diezgan līdzīgas un process ir patiešām samērā vēls – nacionālā atmoda notiek tad, kad citur tā jau ir vēsture. Pilnībā respektējot šīs abas atziņas, nepieciešams tomēr meklēt vēl, jo kā norādīts jau pieminētajā Volfartes darbā, „Nedominanto etnisko grupu veidošanās par modernām nācijām iesākās tad, kad neliela patriotu grupa (pasvītrojums mans – G.S.) savu etniju sāka dēvēt par nāciju un par savas darbības mērķi pasludināja to trūkumu likvidēšanu, kuri viņu nacionālai grupai piemita salīdzinājumā ar pilnībā attīstītajām nācijām.”³ Tieši šajā apgalvojumā, kas patapināts no ievērojamā nacionālo kustību vēstures pētnieka čeha M.Hroha, arī izgaismojas ļoti svarīgs trūkstošais elements, un proti – „*neliela patriotu grupa*”. Bez tās nav iedomājama neviena nacionālā kustība un ar to saistītā virzība uz nacionālas valsts veidošanu. Vai mēs Latvijas telpā varam viduslaikos vai arī vēlāk, piemēram – bieži glorificētajos t.s. zviedru laikos ieraudzīt kaut vienu vismazāko šādu nacionālās elites saujiņu? Diemžēl nē! Latvijas kristianizācija 13.gadsimtā padarīja latviešus par viendabīgu masu bez inteliģences, dzimts aristokrātijas, militārās aristokrātijas, kurai svešas bija garīgās nodarbes un tāpat nesapņoja par sava stāvokļa

izmainīšanu. Bet no kurienes tad Ruģēns un viņa cerību pilnie vārdi? Kas vai kurš pamodināja viņu un citus, respektīvi – „*nelielo patriotu grupu*”?

Tā kā jau sākumā definēju Jāņa Ruģēna piederību hernhūtiešu brāļu draudzes lokam, tad mēģināsim noskaidrot, vai šī kustība varētu būt tas īpašais apstāklis, kas atrod trūkstošo elementu nacionālās atmodas sākšanai.

Vidzemes brāļu draudzes kustības saknes meklējamas vēl 15.gs. un čehu brāļos, kuru idejiskais vadītājs bija Janss Huss. Guvuši sākotnēji atzīstamas sekmes, ar laiku husīti katoļu baznīcas spiediena rezultātā pamazām tika apspiesti un viņu piekritējus piespieda atgriezties pie oficiālās katoļu baznīcas, un tikai drosmīgākie mājās nelegāli vai trimdā centās uzturēt dzīvu husītu ideju. Jau 17.gs. beigās un 18.gs. sākumā daudzviet Eiropā par zināmu modes lietu bija kļuvis piētisms, kas ne tikai centās padarīt luterisko baznīcu pievilcīgāku vienkāršajam ticīgajam un iesaistīt aktīvākā līdzdarbībā plašāku draudzes locekļu skaitu, bet arī lielu uzmanību veltīja jaunās paaudzes tiem laikiem samērā plašai izglītošanai. Kaut arī Latvijas vēsturē nepelnīti slavētie zviedri līdz 1710.gadam visādi traucēja piētismam sasniegt Latvijas teritoriju, tas tomēr atrada kādas šķirbas robežā, bet pēc viņu sakāves un Rīgas un Vidzemes nonākšanas Pētera I rokās šurp sāka plūst samērā platā straumē. Par vienu no piētisma atbalstītājiem kļuva Magdalēna Elizabete fon Hallarte, kuras vīrs par dienestu krievu armijā kā vecumdienu nodrošinājumu ieguva Valmiermuižu. Tomēr 18.gs. 20.gadu vidū piētisms nonāca krīzē, un šo situāciju veiksmīgi izmantoja grāfs Ludvigs Nikolajs fon Cincendorfs, kurš netālu no savas vecmāmiņas īpašumiem Bertelsdorfas Augšlauzicā izveidoja jaunu kristiešu apmetni, kura drīz pateicoties tuvumā esošajam kalnam (Hutberg) ieguva Hernhūtes nosaukumu. Par tās sākotnējo kodolu kļuva grāfa uzaicinātās faktiski pēdējās čehu brāļu ģimenes, kuras gadsimtiem cauri bija iznesušas uzticību J.Husam. Tā kā jaunās apvienības statūtos bija ierakstīts, ka tās brāļiem un māsām, kurus drīz sāka saukt arī par hernhūtiešiem, viens no pienākumiem ir rūpēties par patiesas kristietības izplatīšanu starp tiem, kuri to vēl nepazīst vai arī dažādu apstākļu dēļ nespēj baudīt pilnībā, tad 1729.gada vasaras beigās daži brāļi devās arī uz Vidzemi, jo līdz viņiem bija nonākusi informācija, ka te vietējie zemnieki gan esot kristieši un piederīgi luteriskai baznīcai, tomēr savu muižnieku un ortodoksālās valsts dēļ esot apspiesti un viņiem liegta iespējas baudīt Dieva žēlastību.

M.E. Hallarte, kura jau agrāk Drēzdenē bija iepazinusies ar grāfu Cincendorfu, bija priecīga atbalstīt viņa jaunus centienus un piedāvāja savu muižu kā vienu no atbalsta punktiem hernhūtiešiem Vidzemē. Tomēr pirmajos gados tikai vietējie muižnieki, viņu ģimenes, garīdzniecība, kā arī daži pilsētu iedzīvotāji izrādīja interesi par jauno mācību, kamēr latviešu zemnieks uz to noraudzījās kā uz kārtējo ļaunumu, kas nāk no Vāczemes. Šāda situācijas attīstība nesajūsmināja Hernhūti, un 1736.gadā Vidzemē inspekcijas braucienā ieradās pats grāfs. Uzturoties Rīgā viņš noturēja dažus dievkalpojumu, kuri izraisīja lielu piekrišanu un sajūsmu pat augstākās varas pārstāvjos. Pēc tam tika apmeklēta Valmiermuiža un sarunās ar tās saimnieci fon Hallarti, hernhūtieti Kristiānu Dāvidu un, iespējams, arī ģenerālleitnantu Kampenhauzenu no Ungurmuižas tika pieņemts lēmums tuvākajā laikā iekārtot skolotāju semināru un sākt gatavot zemnieku bērniem skolotājus no viņu pašu apdāvinātāko jaunekļu vidus, jo vislabākais sludinātājs ir

nevis kāds svešinieks, bet tas, kas nāk no to vidus, kuriem viņš grib sludināt, respektīvi – savējamoticēs.

Nākošajā gadā Vidzemē ieradās no Vācijas vairāki jaunekļi, kuri uzsāka strādāt par mājskolotājiem vai mācītāju palīgiem, vienlaikus cenšoties pēc iespējas ātrāk un labāk apgūt latviešu valodu un iepazīt vietējos apstākļus. Veiksmīgākais un sekmīgākais izrādījās pie barona Kampenhauzena Ungurmuižā par mājskolotāju kalpojušais bijušais teoloģijas students Magnuss Buntebarts no Jēnas – viņš tika nozīmēts par iecerētās mācību iestādes vadītāju un skolotāju. Tā savu darbu sāka 1738.gada 23.augustā un būtu uzskatāma par pirmo speciālo mācību iestādi skolotāju sagatavošanai zemnieku skolām ne tikai Latvijas teritorijā, bet visā Krievijas impērijā. Tā kā tā tika ierīkota uz Hallartes zemes un pamatā par viņas līdzekļiem, tad pirmos semināristus izraudzījās un mācīties nosūtīja viņa. Hallarte nodrošināja semināristus ar nepieciešamo apģērbu, grāmatām, un aicināja tā rīkoties arī citus muižniekus.

Jau nākošajā gadā no Valmiermuižas pa Vidzemi izklīda semināra audzēkņi un kā sēnes pēc lietus daudzviet parādījās skolas latviešu zemnieku bērniem. Līdz 1743.gadam tajā bija mācījušies apmēram 130 jaunekļi, starp kuriem bijuši ne tikai vidzemnieki, bet arī daži ieradušies ar hernhūtismam simpātizējošu muižnieku un mācītāju atbalstu arī no Kurzemes. Līdz pat gadsimta beigām daudzviet Vidzemē varēja satikt kā skolotājus semināra audzēkņus, turklāt daudzi no viņiem bija izpelnījušies savas draudzes mācītāja un muižnieku respektu, ar viņu viedokli rēķinājās un viņiem tika lūgts padoms.

Vienlaicīgi ar semināra darbības uzsākšanu kustībā par brāļiem tika uzņemti arī pirmie zemnieki, kurus paši hernhūtieši sauca par „atmodinātajiem”. Sākot ar 1739.gadu samērā ātri prāvu Vidzemes daļu – bet jo sevišķi ap Valmieru un Cēsīm pārņēma brāļu draudzes kustība un tajā iesaistījās vērā ņemams zemnieku skaits. Ir zināmi apmēram 3000 to vārdi, kuri līdz 1743.gadam tika uzņemti hernhūtiešos. Starp viņiem jau toreiz izgaismojas tādi Latvijas kultūrvēsturē iezīmīgi vārdi kā Ruģēni, Ķesteri, Skangaļi un Ķikuļi.

Savā pastāvēšanā Latvijā hernhūtiešu brāļu draudzes kustība kopš 18.gs. trīsdesmitajiem gadiem izgāja vairākus attīstības posmus. Pirmais bieži pazīstams ar nosaukumu „pirmie ziedu laiki” un turpinājās līdz 1743.gadam, kad Krievijas carienes Elizabetes slimīgo aizdomu dēļ hernhūtiešiem aizliedza uzturēties impērijas robežās un vācu brāļiem bija jāpamet zeme. Līdz ar to sākās otrs posms, ko nosacīti paši hernhūtieši nokristīja par „klusu gājienu”, jo pastāvēja valdnieces aizliedzošā pavēle, tāpēc darbība varēja būt nelegāla, klusināta, no oficiālās varas un luteriskās baznīcas slēpta. Tomēr jau šī posma otrā daļa – gadsimta pēdējās divas desmitgades un 19.gs. sākums iezīmējās ar arvien aktīvāku hernhūtiešu darbību un vācu brāļu skaita pieaugumu. 1817.gadā cars Aleksandrs I izdeva t.s. Žēlastības vēstuli hernhūtiešiem, kas ļāva viņiem bez bailēm rīkot savus pasākumus un to vajadzībām būvēt saiešanu vietas. Šis trešais posms pa augšupejošu līkni turpinājās līdz pat 19.gs. vidum. Tā laikā hernhūtieši Vidzemē un Igaunijā kļuva par vērā ņemamu spēku, ar kuru bija jārēķinās gan luteriskai baznīcai, gan laicīgai varai. 19.gs. ar šo kustību saistāmi tādi pazīstami vīri kā Jānis Cimze, brāļi Kaudzītes, Georgs Neikens. Hernhūtiešu rindās varēja saskaitīt vismaz apmēram 30000

Vidzemes zemnieku, turklāt Piebalgā un Alūksnes un Apukalna baznīcu draudzēs līdz pat 90% bija hernhūtiešos. Tomēr šī pieaugošā hernhūtiešu ietekme uz zemniekiem arvien vairāk sāka satraukt ne tikai vietējās autoritātes – mācītājus un muižniekus, bet arī Krievijas laicīgo varu, kas saskatīja tajā jaunu draudu. Tāpēc gadsimta vidū visu šo kustībai nesimpatizējošo spēku kopdarbības rezultātā tika radīta virkne likumu un noteikumu, kas faktiski padarīja to par tipisku sektu ar negatīvi agresīvu attieksmi pret apkārtējo pasauli, kas vairs nav spējīga veselīgi attīstīties un atjaunoties, pakāpeniski pārvērtās par dažu simtu vecu ļaužu pulciņu bez īpašas ietekmes. Tikai 20.gs., izveidojoties Latvijas brīvvalstij, bija vērojams īss atdzimšanas process, kuru diemžēl pārtrauca 2.Pasaules karš.

Tomēr krietni aktuālāks Vidzemes brāļu draudzes vēstures kontekstā ir jautājums par hernhūtiešu kustības ietekmi uz Latvijas un jo sevišķi Vidzemes kultūrvēsturisko attīstību. Joprojām rodas iespaids, ka Latvijā valda vairāki atšķirīgi viedokļi, nemaz nerunājot par to, ka ir liela daļa iedzīvotāju, kuri nekad nav dzirdējuši par tādiem hernhūtiešiem un brāļu draudzi. Bet tieši atbildes uz šo jautājumu var parādīt mums, kur un kurā brīdī notiek „*nelielās patriotu grupas*” uznākšana uz Latvijas vēstures skatuves.

Nenoliedzami kā **pirmais** šīs kustības nopelns ir jāmin būtiskās izmaiņas vidzemnieku attieksmē pret kristietību, un proti – pamatots ir to vēsturnieku apgalvojums, kuri šo kustību nodēvējuši par īsto reformāciju latviešu zemniekiem. Tieši pateicoties brāļu draudzei zemnieki samērā īsā laikā lielā skaitā pievērsās kristietībai ar sirdi un dvēseli, tādejādi izejot no gadsimtiem ilgās atrašanās sinkrētismā. Zīmīgi, ka jau 18.gs. 40.gados Vidzemes konsistorijas rīkotajās baznīcu vizitācijās to komisijas locekļi pēkšņi sāka konstatēt, ka arvien vairāk zemnieku ne tikai labi zina baušļus un Svētos rakstus, bet spēj tos arī izskaidrot. Taču vislielāko pārsteigumu sagādāja tas fakts, ka ja agrāk labākas zināšanas bija novērojamas tikai pie vīriem, tad tagad strauji pieauga to sieviešu skaits, kuras prot lasīt un arī dot skaidrojumus. Lūgšanas un pateicības pirms un pēc katras ēdienreizes kļuva par obligātu un dabisku ikdienas rituālu.

Otrkārt, Vidzemes brāļu draudze revolucionāri izmainīja situāciju zemnieku izglītībā. 1738.gadā atvērtais skolotāju seminārs Valmiermuižā bija tas izšķirošais sākums, pēc kura skolas gaitas drīz varēja uzsākt daudzi simti un tūkstoši latviešu zemnieku atvašu. Rezultātā strauji samazinājās analfabētu skaits un lasītprasme kļuva par Vidzemes vairākumam raksturīgu. Tieši hernhūtiešu realizētā izglītības politika kļuva par pamatu latviešu un igauņu zemnieku augstajam lasītprasmes procentam Krievijas impērijā sākot no 18.gs. vidus un līdz pat tās sabrukumam. Līdz ar to beidzot būtu jāatsakās no Latvijas vēsturē valdošā mīta par zviedru veiksmīgo izglītības politiku – vismaz tūlīt pēc Lielā Ziemeļu kara Vidzemes zemnieku zināšanu līmenis, kā to rāda vizitāciju protokoli, gan lasīšanā, gan baušļu zināšanā bija ļoti zems. Un neveltī tieši no brāļu draudzes nāk gan Ķikuļu Jēkabs, gan Jānis Ruģēns, gan brāļi Reinis un Matīss Kaudzītes. Pateicoties lasīt un bieži arī rakstīt prasmei parādās vesela virkne rokrakstu literatūras paraugu zemnieku izpildījumā, respektīvi – zemnieks sāk „runāt”- viņa domas, pārdzīvojumi materializējas uz papīra un ir pieejami mums šodien. Šajā sakarā būtu jāņem vērā viena nianse -18.gs. beigās daudzviet Eiropā zemniecība vēl nav šī „runājošā” sabiedrības daļa, jo pat tādā Apgaismības centrā kā Francijā starp zemniekiem bija grūti

atrast kādu lasīt un vēl mazāk rakstīt pratēju. Līdz ar to 18. un 19.gs. mijā Vidzemes un Igaunijas zemnieki varētu būt vieni no līderiem starp pārējiem Eiropas zemniekiem izglītībā.

Cieši ar iepriekšējo saistīts **trešais** aspekts – hernhūtieši atstāja dziļu iespaidu uz muzikālās kultūras attīstību. Un te ir jārunā par vairākām lietām. Pirmkārt, ar hernhūtiešiem Vidzemē un visā Latvijā ienāk vairāki mūzikas instrumenti, kas līdz tam bija pazīstami ja nu vienīgi Rīgā, un proti – mūsdienu vijole, kas bija krietni daudzskanīgākā salīdzinājumā ar līdz tam lietoto, kā arī hernhūtiešu tik ļoti mīļtie un plaši pielietotie pūšamie instrumenti – taures, trompetes. Otrkārt, brāļu draudze daudz laika veltīja dziedāšanai. Jau Buntebarta vadītajā skolotāju seminārā Valmiermuižā viens no priekšmetiem bija mūzikas stundas, kurās audzēkņiem mācīja notis un dziedāšanu melnīnā. Arī te rezultāti bija necerēti ātri un efektīgi – jau 1742./1743.gada Vidzemes baznīcu vizitācija nonāca pie atzinuma, ka zemnieku dziedātprasme strauji uzlabojusies un viņi dievkalpojuma laikā nevis bļauj, kā to 17.gs. bija konstatējis savā sprediķu grāmatā Georgs Mancelis, bet dzied melnīnā, turklāt spējot pat sagatavot daudz balsīgus dziedājumus. Arī viens no latviešu mūzikas pionieriem Jānis Cimze ir cieši saistīts ar šo kustību, līdzīgi kā Georgs jeb Juris Neikens, kurš lika Dikļos pamatus latviešu kordziedāšanas fenomenam, kuru šodien apbrīno visā pasaulē.

Attiecībā uz dziedāšanu gribas atcerēties kustības kritizētāju visbiežāk kā pārmetumu piesaukto Vidzemes brāļu draudzes it kā negatīvo ietekmi uz folkloru – novados, kur darbojās hernhūtieši, iegūts ļoti maz vai vispār nav iegūts tautas dziesmu. Un tas tā ir, tomēr tam ir arī skaidrojums – hernhūtiešu piedāvātās garīgās dziesmas bija konkurētspējīgas pateicoties gan savai muzikalitātei, gan jo sevišķi sentimentālajiem tekstiem. Turklāt ilgu laiku dainas bija kā protesta elements nemīlētās kristīgās baznīcas dziesmām, bet jaunajos apstākļos nepieciešamība protestēt izzuda.

Ceturtkārt, ar brāļu draudzi ienāk Vidzemē izmaiņas lauku arhitektūrā. Vispirms tie ir saiešanu jeb lūgšanas nami, kuros hernhūtieši noturēja savas sapulces. Pirmais tika būvēts Valmiermuižā, bet kopsummā visā pastāvēšanas laikā tika uzcelti apmēram 150 šādi nami. Kaut arī tie bija ļoti vienkārši, zemnieki tajos tomēr centās ielikt visu savu mīlestību un prasmī strādāt un radīt skaistas lietas. Dažkārt gan šīm celtnēm bija arī komiskas īpatnības, jo katrs gribēja kā palīdzēt tā tapšanā, tāpēc gadījās, ka katrs logs bija savādāks, jo tos bija sarūpējuši vairāki saimnieki. Latvijas arhitektūras vēstures pētnieks R.Legzdīņš sekojoši raksturoja šo parādību: hernhūtiešu saiešanu nami bija „latviešu lauku būvniecības ziedu laiku esence un košums”. Diemžēl šodien Latvijā ir iespējams apskatīt tikai retu saiešanu namu – viens redzams Brīvdabas muzejā, otra ir Riņģu saiešana pie Blomes Smiltenes pusē. Tāpat jāpiemin hernhūtiešu ietekme uz vidzemnieku dzīvojamo riju – 18.gs. tā vēl bija viena liela telpa, kurā dzīvoja visa saime – gan saimnieks ar ģimeni, gan precētie kalpi, gan neprecētie, gan mazie ganiņi. Tas bija ne tikai antisemitāri, bet arī netikumiski. Kamēr luteriskā baznīca spēja no kanceles tikai vaimanāt par pārkāpumiem tikumībā – agrīniem seksuāliem kontaktiem un ārļaulībā dzimušiem bērniem, kas toreiz bija ļoti smags netikums, brāļu draudze aicināja saimniekus iekārtot sānu kambarus, vispirms šajās atsevišķajās „istabās” izmitinot neprecētās meitas. Drīz parādījās arī sava istaba saimniekam.

Hernhūtiešu savdabīgā laju teoloģija sekmēja arī nākošo – **piekto** pozitīvo aspektu. Brāļu draudzes gandrīz vai fanātiskais aicinājums ikvienam strādāt godīgi un daudz, jo tikai tā var cerēt uz Dieva žēlastību, sekmēja turīga zemnieku slāņa veidošanos. Nenoliedzami pēc dzimtbūšanas atcelšanas tam bija ļoti liela nozīme, jo tikai strādīgi un turīgi zemnieki varēja sekmīgi attīstīt savas saimniecības, tādejādi radot pamatu spēcīgai zemniecībai.

Sestkārt, nedrīkst aizmirst brāļu draudzes iespaidu uz t.s. konversijas kustību 19.gs. 40.gados jeb latviešu zemnieku pāriešanu pareizticībā. Vairākkārt gan izskanējuši apgalvojumi – arī no vēsturniekiem -, ka hernhūtiešu kustība sekmējusi un atbalstījusi pāriešanu. Tomēr ir pierādīts, ka tās loma patiesībā bijusi pretēja – brāļu draudze bija tas spēks, kas stabilizēja stāvokli un atturēja zemniekus no pārsteidzīgā soļa. Tieši hernhūtiskajos apgabalos bija vismazākais pareizticībā pārgājušo skaits, kamēr tajās draudzēs, kur nebija saiešanu, konversijai bija vislabākie rezultāti.

Tāpat varētu runāt arī par citiem aspektiem, kuros izpaudās hernhūtiešu ietekme. Tā dažkārt tiek pieminēta doma, ka paša grāfa Cincendorfa ieviestā mode runāt ļoti maigi un mīļi, bieži lietojot deminutīvus, guvusi atdarināšanu arī Vidzemē, kā dēļ tur vēl vecākās paaudzes cilvēkiem atmiņā ir šāds runas veids ar daudziem vārdiem pamazināmā vai mīlināmā formā.

Svarīgi arī atcerēties, ka gan 18.gs. lielākās zemnieku uzstāšanās, bet jo sevišķi 19.gs. Kauguru nemieri bija cieši saistīti ar šo kustību – galvenie to vadītāji nāca no hernhūtiešu vidus, turklāt par turpmāko rīcību parasti tika spriests hernhūtiešu saiešanu namos.

Tādejādi redzam, ka šī it kā dažreiz vēsturnieku apcerējumos joprojām kā necila deklarētā kustība tomēr ir atstājusi dziļas un paliekošas pēdas Latvijas vēsturē. Bet ar to vēl nav pateikts galvenais – un proti – Vidzemes brāļu draudzes kustība ir sākums latviešu nacionālai atmodai, jo atrisina lietas, bez kurām tā nekad nebūtu iespējama – tā rada pamatus nacionālās inteliģences veidošanai jeb šai „*patriotu grupai*”. Pašā sākumā tie bija zemnieku skolu skolotāji, atsevišķu saiešanu vadītāji, teicēji un tētiņi, bet drīz starp viņiem parādījās arī prasmīgi un talantīgi līderi, mācītāju palīgi, literāti, mācību iestāžu vadītāji. Ja citām nācijām tā nebija problēma, tad latviešiem un igauņiem gan, jo kopš kristianizācijas sākumiem 13.gs. viņi bija dzīvojuši nepilnās nācijas statusā bez savas nacionālās aristokrātijas un inteliģences, intelektuāļiem, bez kuriem nav notikusi neviena atmoda. Un hernhūtiešu kustība likvidē šo iztrūkumu. Tā kā tas notiek samērā īsā laikā, tad to pamats uzskatīt par viena garāka procesa neatņemamu sastāvdaļu.

---

¹ Volfarte K. Vai Rīga bija latviešu nācijas šūpulis? – Kurzeme, Vidzeme, Latgale. Reģions un identitāte vēsturē. – R., 1999 – 15.lpp.

² Plessner H. Die verspätete Nation. Über die politische Verführbarkeit bürgerlichen Geistes. – Frankfurt/Main, 1974.

³ Volfarte – 15.lpp.